MONASTERI FID-DEŻERT TAL-LHUDIJA: IL-MONASTERU TA' WADI QELT

Noel Muscat ofm

It-triq li twassal minn Ġerusalemm għal Ġeriko tkopri distanza ta' xi 24 km. Wara li tgħaddi mill-mina taħt il-Muntanja Scopus (826m) it-triq tibda nieżla lejn id-Deżert tal-Lhudija minn taħt l-insedjament Lhudi ta' Ma'aleh Adumim, lejn il-belt ta' Ġeriko (244m taħt il-livell tal-baħar) u lejn il-Baħar il-Mejjet (423m taħt il-livell tal-baħar). It-triq ġiet reċentement

imwessgħa u issa hi arterja importanti ta' traffiku bejn Ġerusalemm u l-Wied tal-Ġordan. Taqsam reġjun interessanti mimli siti ta' interess storiku u arkeoloġiku. Il-pellegrin jistagħġeb bil-panorama tad-Deżert tal-Lhudija, bl-għoljiet għerja, widien u sinjali ta' veġetazzjoni fejn l-ilma hu abbundanti, u bil-preżenza ta' xi tribujiet Bedwini li għadhom jgħixu fit-tined tagħhom mal-ġenb tat-triq.

Id-Deżert tal-Lhudija hu famuż għall-fdalijiet ta' ħafna monasteri Biżantini. Xi wħud minn dawn il-monasteri reġgħu nbnew u llum jgħixu fihom monaċi Griegi Ortodossi. Il-monasteri tad-deżert huma ta' żewġ tipi. Il-*Laura* hi ġabra ta' ċelel individwali mħaffrin fl-għerien tal-irdumijiet tad-deżert, bi knisja ċentrali u monasteru li fih l-eremiti jiltaqgħu għat-talb fil-jum tal-Ħadd, filwaqt li jqattgħu l-kumplament tal-ġimgħa fis-solitudni taċ-ċella. Iċ-*Cenobium* jixbah aktar monasteru fis-sens klassiku tal-kelma, jiġifieri binja kbira u fortifikata bi knisja ċentrali, fejn jgħixu l-monaċi jew rħieb.

Fl-insedjament ta' Ma'aleh Adumim hemm il-fdalijiet tal-Monasteru ta' San Martyrius, imwaqqaf fis-seklu 5 minn Martyrius, Patrijarka ta' Ġerusalemm (478-486), li għex hemmhekk għal xi żmien f'għar bħala eremit. Fdalijiet oħrajn huma dawk tal-Monasteru ta' San Euthymius, li jinsab f'Mishor Adumim, xi 2km bogħod mit-triq prinċipali ta' Ġerusalemm-Ġeriko. Il-Laura ta' San Euthymius ġiet imwaqqfa minn Euthymius il-Kbir fis-sena 428. Wara li miet fis-sena 482 dan il-post sar monasteru ffortifikat. Euthymius kien twieled fit-Turkija. Fis-sena 406 hu ġie fl-Art Imqaddsa u mar joqgħod fil-Laura ta' Wadi Fara, li kien waqqafha San Karitone. Dan ukoll għex għal xi żmien bħala eremita f'Wadi Og qabel ma waqqaf il-monasteru li jġib ismu f'Wadi Khuraitun, lejn il-lbiċ ta' Tekoa.

It-triq imbagħad titla' lejn għolja kollha blat ħamrani li

Il-Monasteru ta' Wadi Qelt

Il-Kampnar tal-Monasteru

tagħti l-isem Lhudi Adumim (li jfisser "lewn id-demm") lil din iż-żona. Fuq il-quċċata tal-għolja hemm il-Khan tas-Samaritan it-Tajjeb, li l-Għarab lokali jsejħulu Khan el Hatruri. Dan il-post kien jimmarka waqfa għall-pellegrini Insara sa minn żmien il-Biżantini. It-tradizzjoni identifikat dan il-post bħala l-lukanda tal-parabbola tas-Samaritan it-tajjeb li jsemmi Ġesù f'Luqa 10,25-37. Fil-fatt, it-triq antika Rumana li kienet twassal minn Ġerusalemm għal Ġeriko ma kinitx tikkorrispondi għat-traġitt tat-triq moderna, imma kienet issegwi l-Wadi Qelt (Qelt). Minkejja dan it-tradizzjoni dejjem żammet dan il-post bħala dak li jirreferi għalih il-Vanġelu. Hawnhekk kienet inbniet ġiebja, khan (lukanda fis-sens orjentali) u fortizza biex tipproteġi l-pellegrini li kienu jgħaddu mit-triq. Il-Kruċjati kienu ġeddew din il-binja u għamluha fortizza li għadha tidher fuq ix-xellug tat-triq attwali, fil-fdalijiet li l-Għarab lokali jsejħulhom Qalaat ed Dumm, jiġifieri l-Kastell tad-Demm. Il-kastell kien jiddefendi t-triq lejn Ġerusalemm. Il-binja attwali li tfakkar is-silta evanġelika inbniet matul il-perjodu Ottoman bħala post ta' għassa. Baqa' abbandunat sakemm f'Ġunju 2009 l-*Israeli Antiquities Authority* irrinovatu u hawnhekk fetħet mużew ta' mużajċi Biżantini li nstabu f'sinagogi u knejjes fil-Lhudija u Samarija, f'żoni li llum huma parti mix-Xatt tal-Punent u Gaża.

Ein Mabu'a jew Ain al-Fawwar

It-triq tkompli lejn l-insedjament Lhudi ta' Mitzpeh Yeriho. F'dan il-post hemm trejqa li toħroġ mit-triq prinċipali u tidħol isserrep fid-deżert lejn Wadi Qelt, li hu *wadi* (wied tad-deżert) importanti għax minnu kienet tgħaddi t-triq antika Rumana li fi żmien Ġesù kienet ittellgħek minn Ġeriko għal Ġerusalemm. Il-Wadi Qelt hu l-kontinwazzjoni ta' Nahal Prat, il-wied li jibda mit-tramuntana ta' Ġerusalemm, taħt l-insedjament ta' Anatot, fejn hemm il-Laura ta' San Karitone fil-Wadi Farah. Dan il-wied hu wieħed mill-aktar widien tad-deżert pittoreski fl-Art Imqaddsa, u huma bosta dawk il-viżitaturi li jimxuh. Minn Wadi Farah il-wied jieħdok f'għajn ta' ilma ġieri jisimha Ein Mabu'a jew inkella Ain al-Fawwar. Din hi nixxiegħa naturali li toħroġ mill-għoljiet tal-Lhudija u tinżel f'għar li minnu toħroġ fil-wied biex timla ħawt tond. Dan il-proċess jirrepeti ruħu kull 20 minuta u l-ilma

hu dejjem ġieri u frisk. Minn dan il-post l-ilma jkompli nieżel f'nixxiegħa żgħira fil-qiegħ tal-wied, magħrufa bħala Nahal Prat u jmur lejn Wadi Qelt lejn il-lvant. Dan il-wied hu għalhekk dejjem ħadrani u mimli veġetazzjoni u siġar, f'nofs għoljiet aridi fid-Deżert tal-Lhudija. Hu partikolarment pittoresk fiż-żona tal-Monasteru ta' Khoziba. Fil-mixja lejn dan il-monasteru wieħed jiltaqa' ma' fdalijiet ta' akwedott Ruman ta' żmien Erodi. Fil-fatt dan l-akwedott, li kien iġib l-ilma lejn Ġerusalemm, kien inbena mill-Asmonej fis-sena 180 q.K., imma Erodi reġa' bnieh b'diversi mini u pontijiet. Kien ukoll fil-Wadi Qelt li kienet titla' t-triq li minn Ġeriko tieħu lejn Ġerusalemm. Kienet it-triq li abitwalment kien iterraq Ġesù meta kien jitla' l-Lhudija.

Il-Monasteru ta' San Ġorġ ta' Khoziba f'Wadi Qelt

Din it-trejqa fid-deżert isserrep lejn monasteru ieħor tad-deżert, il-Monasteru ta' San Ġorġ ta' Khoziba, magħruf mill-Għarab bħala Dejr Mar Jiryas. Il-monasteru Grieg Ortodoss inbena fi tmiem is-seklu 5 mill-eremita Ġwann ta' Tebe li ġie mill-Eġittu lejn l-Art Imqaddsa fis-sena 480. Fil-fatt diġà fis-sena 420 kien hemm monaċi jgħixu fil-Wadi Qelt, fosthom Prono, Elija, Gannaios, Ainan u Zenon. Kienu huma li bnew l-ewwel kappella li mbagħad saret il-knisja tal-monasteru li waqqaf Ġwann minn Tebe.

Il-monasteru ġie ddedikat lill-eremita qaddis magħruf bħala Ġorġ ta' Khoziba, li kien għex f'dan il-post, fejn għad hemm meqjuma ir-relikwi tiegħu. San Ġorġ Khoziba, kien ġie minn Ċipru fis-sena 550. Il-Persjani qerdu l-monasteru fis-sena 614 u mmassakraw madwar 40 monaku. Wara din il-qerda l-monasteru ġie abbandunat. Reġa' nbena mill-Kruċjati. Hemm iskrizzjoni bil-Grieg u l-Għarbi fuq id-daħla li titkellem mir-restrawr tal-monasteru fl-1179. Fl-1483 il-pellegrin Felix Fabri kiteb li f'dan il-post sab biss xi ftit fdalijiet. Wara l-era Kruċjata l-monasteru safa abbandunat sal-1878 meta l-Patrijarkat Grieg Ortodoss irrestawrah. Kien f'dik is-sena li mar joqgħod fil-fdalijiet ir-raħeb Grieg Kalinik, u beda jirrestawrah. Ix-xogħol intemm fl-1901. L-eqdem parti tal-monasteru fiha paviment tal-mużajċi li jmur lura għas-seklu 6.

Antikament il-Monasteru ta' Wadi Qelt kien iddedikat lill-Verġni Marija, imma wara li reġa' nbena ġie msemmi għal San Ġorġ Khoziba. Fid-daħla tal-monasteru huma mħarsin ir-relikwi tal-monaċi li kienu qatlu l-Persjani, filwaqt li fil-knisja tal-monasteru jinsabu r-relikwi ta' San Ġorġ Khoziba u ta' Ġwann Ġakobb ta' Neamt (magħruf bħala ir-Rumen jew il-Khoziba jew Hazeva), raħeb magħruf għal qdusitu li għex fil-monasteru u miet fil-5 ta' Awwissu 1960.

Il-monasteru jfakkar l-episodju bibliku tal-profeta Elija li hawnhekk ġew iċ-ċawl jitimgħuh bil-ħobż u l-laħam fid-deżert (1Slat 17,5-6). Hemm għar-kappella li hu ddedikat lil Sant'Elija t-Tisbita. Il-post ifakkar ukoll ir-rakkont Apokrifu tal-Protovanġelu ta' Ġakbu li jsemmi kif Ġwakkin irtira fid-deżert mal-imrieħel tiegħu, u hawnhekk irċieva l-aħbar ta' ferħ li jirritorna Ġerusalemm għaliex martu Anna kellha tnissel u twelled il-Verġni Marija:

"Fl-istorja tat-tnax-il tribù ta' Israel, Ġwakkin kien raġel għani. Hu dejjem kien iġib offerta doppja lill-Mulej … Meta wasal il-jum il-kbir tal-Mulej u ulied Israel kienu qed iġibu l-offerti tagħhom, Reubel mar quddiemu u qallu: 'Int ma tistax toffri r-rigali tiegħek għax int ma nissiltx iben f'Israel.' Ġwakkin tnikket u mar ifittex fl-istorja tat-tnax-il tribujiet ta' ġensu … U ftakar fil-patrijarka Abraham li l-Mulej Alla kien tah lil ibnu Iżakk fi tmiem ħajtu. Ġwakkin fin-niket tiegħu ma marx lura għand martu, imma mar jinħeba fid-deżert u waqqaf hemm l-għarix tiegħu. Hu sam erbgħin jum

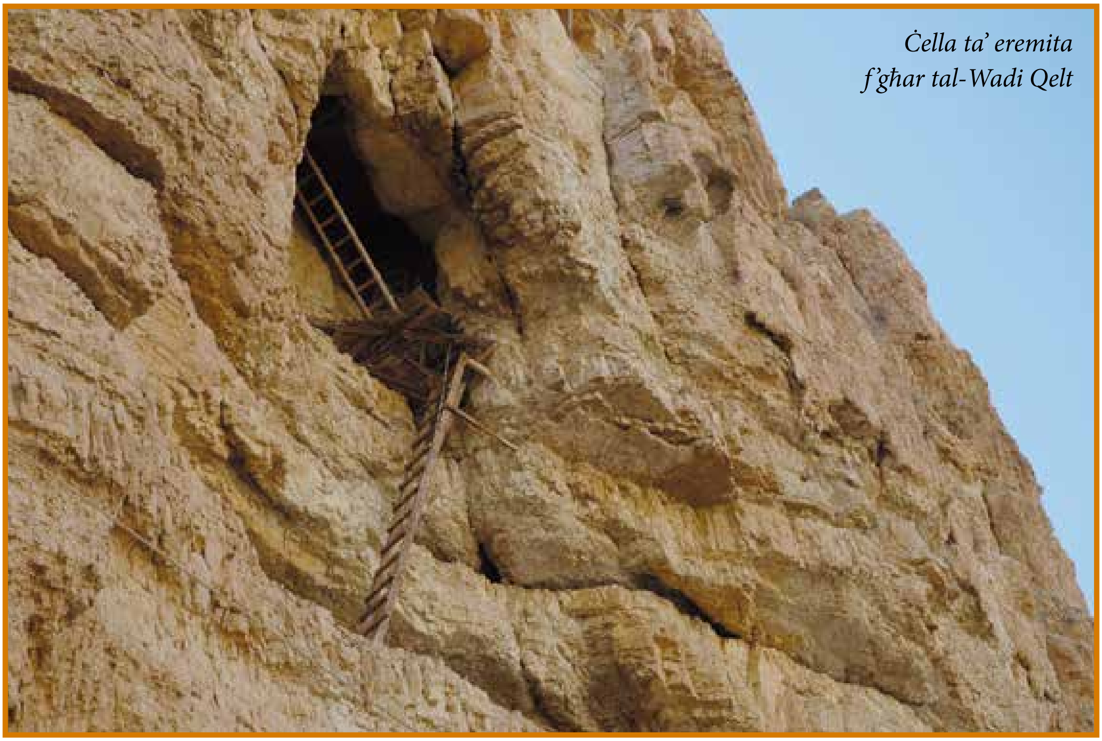
Ċella ta' eremita f'għar tal-Wadi Qelt

u erbgħin lejl. Sadanittant Ġwakkin kien jgħid: 'Jiena minix se niekol jew nixrob sakemm il-Mulej Alla tiegħi ma jżurnix; it-talb se jkun l-ikel u x-xorb tiegħi.' Martu Anna wkoll tnikktet u bkiet għal bosta ġranet filwaqt li qalet: 'Jiena mnikkta għax sirt armla u ma għandix ulied.' … Żewġ anġli ġew għand Anna u qalulha: 'Ara, żewġek Ġwakkin ġej bl-imrieħel tiegħu.' Għax anġlu tal-Mulej kien deher lil Ġwakkin u qallu: 'Ġwakkin, Ġwakkin, il-Mulej Alla sema' t-talba tiegħek. Mur lura minn hawn. Ara, martek Anna nisslet fil-ġuf.' … Imbagħad Ġwakkin wasal bl-imrieħel tiegħu. Anna kienet qed tistenna fil-bieb. Malli rat lil Ġwakkin ġej bl-imrieħel, Anna ġriet u ddendlet ma' għonqu u qaltlu: 'Issa naf li l-Mulej Alla berikni. Ara, l-armla ma għadhiex iżjed armla u l-mara bla wlied nisslet fil-ġuf.' … Meta wasal iż-żmien biex teħles, wara disa' xhur, Anna wildet u qalet lill-qabla: 'X'wild hu?' Il-qabla qaltilha: 'Tifla.' Anna qalet: 'Ruħi tifraħ f'dan il-jum.' U middet lit-tarbija. Wara li l-jiem tat-tisfija tagħha għaddew Anna reddgħet lit-tarbija u semmietha Marija" (*Protovanġelu ta' Ġakbu*, kap. 1-5).

It-triq mill-monasteru tkompli ssegwi l-wied sa Ġeriko, imma llum ma għadhiex użata mill-pellegrini, l-ewwel nett għaliex hi perikoluża ħafna għall-mezzi tat-trasport, bi dwawar tal-biża' fuq id-dagħbien tar-rdum li jagħti għall-wied, u t-tieni għaliex hi imblukkata għax Ġeriko hi maqtugħa għaliha bħala territorju awtonomu Palestinjan u wieħed jista' jidħol Ġeriko biss mit-triq prinċipali.

Il-Wadi Qelt jisbokka fid-daħla ta' Ġeriko u jgħaddi taħt il-fdalijiet arkeoloġiċi ta' Ġeriko ta' żmien Erodi, jiġifieri ta' Ġeriko li minnha kien jgħaddi Ġesù, biex imbagħad ikompli maġenb Ġeriko tal-lum li tinsab ftit bogħod lejn id-direzzjoni tal-wied tax-xmara Ġordan. Ġeriko hi magħrufa għal monasteru ieħor importanti tad-Deżert tal-Lhudija, jiġifieri l-Monasteru tal-Kwarantena, jew Dejr Qarantal, li jfakkar it-tentazzjonijiet ta' Ġesù fid-deżert.

Ġedded l-Abbonament tiegħek

L-ART Imqaddsa
RIVISTA BIBLIKA

Tiġdid L-Art Imqaddsa 2015

ABBONAMENT:

€10 fis-sena

€15 jew aktar Sostenitur

Toħroġ kull 3 xhur

Kummissarjat tal-Art Imqaddsa
8, Triq Santa Luċija,
Valletta, VLT 1213
Malta
Tel: 2124 2254
E-mail: comalt@ofm.org.mt
www.ofm.org.mt

Jekk irċevejt ir-Rivista b'xejn għaliex ġejt l-Art Imqaddsa mal-Franġiskani, ħallas l-abbonament biex tkompli tirċiviha.

Kunjom ____________________

Isem ____________________

Indirizz ____________________

____

____

Kodiċi Postali

____

Qed nibgħat € ____
bħal abbonament għall-2015

Pellegrinaġġi Franġiskani 2015

Art Imqaddsa

15 - 23 Lulju

09 - 17 Settembru

Art Imqaddsa *Extra*

04 - 14 Novembru

Polonja

04 - 08 Lulju

Assisi

31 Awwissu - 6 Settembru

Ikteb jew ċempel:

Kummissarjat tal-Art Imqaddsa

8, Triq Santa Luċija,

Valletta, VLT 1213

Malta

Tel: 2124 2254

E-mail: comalt@ofm.org.mt

www.ofm.org.mt